

Yumuşak Dengeleme Kavramının Sınırlılıkları Üzerine Yeniden Düşünmek: Venezuela Dış Politikası Örneği

DOI: 10.26466/opus.786851

*

Esra Akgemci *

* Dr. Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi

E-Posta: eakgemci@gmail.com

ORCID: [0000-0003-4119-2443](https://orcid.org/0000-0003-4119-2443)

Öz

1990'lerden itibaren dış politika analizlerinde sıkça başvurulan yumuşak dengeleme kavramı üzerine tartışmalar, son yıllarda özellikle Çin ve Rusya gibi güçlerin yükselişi ile beraber yeniden alevlenmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından yeni güç merkezlerinin yükselişi, ABD'nin küresel sistemdeki hegemonik üstünlüğü tartışmaya açmış ve yükselen güçlerin ABD'ye yönelik dış politikalarını yumuşak dengeleme kavramı ekseninde tartışan önemli bir literatür oluşmuştur. Bu makalenin amacı, Venezuela ve yumuşak dengeleme üzerine gelişen literatürün eleştirel bir analizini yaparak, yumuşak dengeleme kavramının sınırlılıkları üzerine yeniden düşünülmesini sağlamaktır. Makalede öncelikle Venezuela'da Chávez döneminde Bolivarcı devrim süreciyle ülkenin dış politikasında gerçekleşen radikal değişim, Latin Amerika İçin Bolivarcı İttifak (ALBA) temelinde ele alınmış, ardından bu süreçte Venezuela'nın ABD'ye yönelik dış politikasını yumuşak dengeleme kavramı ekseninde ele alan tartışmalara yer verilmiştir. Makalenin temel argümanı, yumuşak dengeleme kavramının Venezuela'daki toplumsal dönüşüm sürecinin dış politikayı nasıl etkilediğini ve ABD ile ilişkileri nasıl radikal bir biçimde dönüştürdüğünü açıklayamayacağı, Venezuela dış politikasının ancak karşı-hegemonya temelinde anlaşılabilir olduğu yönündedir. Bu doğrultuda, makalede, Maduro döneminde Trump'ın Ulusal Meclis Başkanı Juan Guaidó'yu Venezuela Devlet Başkanı olarak tanımasıyla gelişen güncel siyasi kriz, yumuşak dengeleme kavramının sınırlılıklarını yeniden düşünmek açısından önemli bir örnek olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Dengeleme, Venezuela dış politikası, Chávez, ALBA, Karşı-hegemonya

Rethinking on the Limitations of Soft Balancing Concept: The Case of Venezuelan Foreign Policy

*

Abstract

Since the 1990s, discussions on the concept of soft balancing, which has frequently been referenced in foreign policy analysis, have flared again in recent years, especially with the rise of powers such as China and Russia. In the post-Cold War era, the rise of new power centres brought into question of the hegemonic superiority of the U.S. in the global system, and an important literature has emerged that discusses the external policies of rising powers towards the U.S. on the axis of soft balancing. The purpose of this article is to provide rethinking of the limitations of soft balancing concept by carrying out a critical analysis on the literature on Venezuela and soft balancing. The article has focused primarily on the radical change in Venezuelan foreign policy through the Bolivarian revolution process during the Chávez era by addressing the role of the Bolivarian Alliance for the Peoples of Our America (ALBA). And then the article has examined the discussions that focus on the concept of soft balancing of Venezuela's foreign policy towards the U.S. The main argument of the article is that the concept of soft balancing cannot explain how the social transformation process in Venezuela affects foreign policy and radically transforms relations with the U.S., and that foreign policy of Venezuela can only be understood on the basis of counter-hegemony. Accordingly, the political crisis that developed after Trump's recognition of Juan Guaidó as the legitimate president of Venezuela, has been examined in the article as an important example of rethinking the limitations of the concept of soft balancing.

Keywords: *Soft Balancing, Venezuelan foreign policy, Chávez, ALBA, Counter-hegemony*

Giriş

Uluslararası İlişkiler (UI) disiplininde neoliberalizm kuramının kurucularından olan Joseph Nye tarafından 1990'larda geliştirilen "yumuşak güç" (*soft power*) kavramı, Soğuk Savaş sonrası dönemde sıkça kullanılsa da 11 Eylül sonrası süreçte ABD'nin Irak ve Afganistan işgallerinin ardından gözden düşmüş ve yerini "sert güç" (*hard power*) kavramı üzerine gelişen tartışmalara bırakmıştır. Günümüzde ise, Çin ve Rusya başta olmak üzere "yükselen güçler" olarak anılan devletlerin çok kutuplu dünya savunusu temelinde geliştirdikleri dış politika stratejileri, yumuşak güç kavramının özellikle ekonomi politik temelde yeniden önem kazanmasını sağlamıştır. Nye (1990), devletlerin amaçlarına ulaşmak için askerî yöntemler dışında kullandıkları siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel değerleri yumuşak güç araçları olarak tanımlamaktadır. Ancak yumuşak ve sert güç araçlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Örneğin, güçlü bir ekonomi, hem yumuşak hem de sert güç aracı olarak kullanılabilir. Önemli olan, söz konusu güç kaynağının hangi bağlamda ve nasıl kullanıldığıdır (Yapıcı, 2015, s.9). Nye'a göre (1990, s. 167), bir devletin yumuşak gücünden söz edebilmek için, o devletin zor kullanmak yerine diğerlerinin gönüllü olarak izleyeceği cazip bir seçenek oluşturması gerekmektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin "yeni dünya düzeni"nin temelleri olarak işaret ettiği liberal değerler (insan hakları ve serbest piyasa ekonomisini korumak) ve popüler kültür, ABD hegemonyasını pekiştiren en önemli yumuşak güç araçları olarak görülmektedir.

Yumuşak dengeleme ise, devletlerin kültür, finans, diplomasi ve uluslararası kuruluşlar gibi yumuşak güç araçlarını kullanarak uluslararası sistemdeki hegemon gücü gerek doğrudan gerekse de dolaylı olarak dengelemeye çalışma politikasıdır (Pape, 2005; He ve Feng, 2008). Örneğin, Çin ve Rusya'nın sahip olduğu ekonomik gelişme potansiyeli ve sermaye birikimi hızı, bu iki ülkenin yumuşak gücünü oluşturur. Çin ve Rusya'nın sahip oldukları bu yumuşak gücü, Şangay İşbirliği Örgütü aracılığıyla ABD merkezli tek kutuplu sisteme karşı mücadele etmek için kullanmaları ise yumuşak dengeleme politikasının bir örneği olarak ele alınabilir (Ünaldılar Kocamaz, 2019, s.140). Yumuşak dengeleme, hem ABD-Avrupa ilişkilerinde olduğu gibi Batı içindeki ABD'yi dengeleme politikalarında (Oswald, 2006) hem de IBSA (Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika) ve ASEAN (Güneydoğu Asya

Ülkeleri Birliği) örneklerindeki gibi Güney-Güney işbirliği sürecinde ABD'ye karşı geliştirilen dengeleme politikalarında (Flemes, 2009; He, 2008) başvuru- lan bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Bu kavramı kullanan analistler, yumu- şak dengelemeyi sadece stratejik ittifaklar kurmaktan ya da belirli konularda diplomatik ve kurumsal girişimlerde bulunmaktan ibaret bir strateji olarak değil, uluslararası sistemde gücün ABD'de yoğunlaşmasından kaynaklanan temel sorunun bir yansıması olarak ele alırlar (Brooks ve Wohlforth, 2005, s.73). Buna göre, Fransa, Almanya ve Rusya'nın ABD'nin Irak işgaline karşı muhalefet oluşturmalarındaki amaç, Saddam Hüseyin'i desteklemek değil ABD'nin gücünü sınırlamaktır.

Yumuşak dengeleme tartışmaları, 2000'li yıllardan itibaren ABD'ye rakip olarak gösterilen yükselen güçlerin yanı sıra, ABD'ye doğrudan meydan okuyan İran ve Venezuela gibi karşı-hegemonik güçlerin izlediği dış politi- kalarla ilgili olarak da gündeme gelmiştir. Ne var ki karşı-hegemonik bir güç açısından esas mesele, hegemon gücün dengelenmesinden ziyade ona doğ- rudan meydan okunmasıdır. Gramscici anlamda karşı-hegemonya mücade- lesi, yapı ve üstyapıyı diyalektik bir bütünlük içerisinde birleştiren "tarihsel blok" kavramı ile ilişkilendirilir ve bu mücadelenin yeni bir tarihsel bloğun şekillenmesine katkıda bulunması gerekir (Bieler ve Morton, 2004, s. 102). Bu makalede savunulan argüman, Chávez iktidarında Venezuela dış politikası- nın yeni bir tarihsel blok oluşumu sürecinde, karşı-hegemonik bir temelde şekillendiği ve bu yüzden yumuşak dengeleme üzerine gelişen literatürün Venezuela dış politikasındaki bu radikal dönüşümü açıklamada yetersiz kal- dığı yönündedir. Bu doğrultuda öncelikle, Venezuela'daki Bolivarçı Devrim süreci ve bu sürecin dış politikaya etkileri incelenecek, ardından Venezu- ela'nın ABD'ye yönelik dış politikası üzerine yoğunlaşan yumuşak denge- leme tartışmaları ele alınacaktır. Makalenin son bölümünde ise ABD Devlet Başkanı Trump'ın 15 Ocak 2019'da, Ulusal Meclis Başkanı Juan Guaidó'yu Venezuela Devlet Başkanı olarak tanınmasıyla gelişen güncel siyasi kriz, yu- muşak dengeleme kavramının sınırlılıklarını yeniden düşünmek açısından önemli bir örnek olarak incelenecektir.

Bolivarçı Devrim Süreci ve Venezuela Dış Politikasının Radikal Değişimi

Ordu içerisinde örgütlediği Bolivarçı Devrimci Hareket-200 (MBR-200) ile as- kerî-sivil bir devrimci hareket yaratmaya çalışan Albay Hugo Chávez'in

1998’de yüzde 56 oy oranıyla seçilerek iktidara gelişi, sadece Venezuela değil Latin Amerika açısından da yepyeni bir milat olmuştur. Chávez’den önce Venezuela’da Punto Fijo adı verilen iki partili bir sistem vardı. Bu sistem, 31 Ekim 1958’de AD (*Acción Democrática* /Demokratik Hareket Partisi) lideri Rómulo Betancourt, COPEI (*Partido Social Cristiano de Venezuela*/Venezuela Sosyal Hıristiyan Partisi) lideri Rafael Caldera ve URD (*La Unión Republicana Democrática*/Demokratik Cumhuriyet Birliği) lideri Jóvito Villalba’nın imzaladığı Punto Fijo Paktı’na dayanıyordu. Pakta göre, seçimleri kazanan parti, anlaşmayı imzalayan diğer parti temsilcilerini de içinde barındıran geniş bir koalisyon hükümeti oluşturacak, böylelikle Pérez Jiménez dönemlerinde (1948-52, 1953-58) olduğu gibi askerî darbelerle demokratik düzenin askıya alınmasının önüne geçilecekti (Ellner, 2000, s. 30). Bu pakt, her ne kadar “Venezuela istisnası” (*Venezuelan exceptionalism*) olarak anılan “istisnai” bir demokrasi deneyiminin başlangıcı olarak gösterildiyse de, birçok politik aktörü (pakta imzalayan merkez sol partisi URD dâhil) karar alma süreçlerinden dışlayan, iki sağcı partinin, AD ve COPEI’nin iktidarını perçinleyen baskıcı ve otoriter bir rejimin temeli oldu (Ellner ve Salas, 2006). 1960’lardan itibaren Latin Amerika ülkeleri art arda yaşanan askerî darbelerle sahne olurken, Venezuela’daki Punto Fijo düzeni, bölge ülkelerine “örnek demokrasi” modeli olarak gösteriliyordu. Ancak bu süreçte, ideolojik farklılaşmayı ve sınıf çatışmasını en aza indirmeye çalışan siyasi partiler, aşırı merkeziyetçi, elitist ve dışlayıcı bir siyasi yapı oluşmasına sebep oldular (Ellner, 2000, s.30).

Venezuela toplumunda Punto Fijo düzenine (*Puntofijismo*) duyulan hoşnutsuzluk, Latin Amerika genelinde art arda patlak veren borç krizlerinin yaşandığı 1980’lerde petrol fiyatlarının hızla düşmeye başlaması ve “petrol devleti” kaynaklarıyla temin edilen kamu finansmanının kontrolden çıkmasıyla giderek arttı. 27 Şubat 1989 günü Caracas’ta toplu ulaşım araçlarına yüzde 30’dan yüzde 100’e kadar yapılan zamları protesto eden bir grubun gösterisi, kendiliğinden büyük bir halk ayaklanmasına dönüştü. *El Caracazo* olarak anılan ayaklanma, Chávez’i iktidara getiren süreci tetiklemele kalmadı, Latin Amerika genelinde sol hükümetlerin seçim zaferleriyle etkisini gösteren yeni bir mücadele döneminin başlangıcı oldu. “Post-neoliberal” olarak da anılan neoliberalizme direniş sürecinde neoliberalizmin dışladığı kesimler, karar verme mekanizmalarına katılmak ve kendilerine özerk bir siyasal alan açmak için verdikleri mücadele ile bölge genelinde sol siyasetin yükselmesini sağladılar (Macdonald ve Ruckert, 2009).

Venezuela'yı Latin Amerika ülkelerinin geri kalanından ayırıştıran en önemli faktör olan petrolün siyasetteki rolünü tam da bu noktada tartışmak gerekir. Bugün, 303,8 milyar varil (OPEC, 2020) ile dünyanın kanıtlanmış en büyük petrol rezervine sahip olan Venezuela, ilk ticari petrol kuyusunun açıldığı 1914'ten itibaren hızla büyük bir "petrol ekonomisi"ne dönüştü. Bu süreçte yabancı petrol şirketleri ülkenin dört bir yanına yayıldı ve petrol sanayi kısa zamanda sadece ekonomik değil, toplumsal ve siyasal dinamikleri de belirleyen en temel unsur oldu. Punto Fijo sisteminin ve bu sistemde kurulan güçlü merkezî otoritenin temelinde yatan faktörlerden biri de petrol gelirlerinin kontrolünü sağlamaktı. Petrol fiyatlarının rekor düzeye ulaştığı 1970'ler boyunca, Punto Fijo hükümetleri artan petrol gelirlerinden faydalanarak önemli bir siyasi ve ekonomik güç kazanmış, 1976'da devlete ait petrol şirketi PdVSA (*Petróleos de Venezuela*) kurulmuştu. Ancak 1980'lerde hükümet, kamulaştırdığı halde petrol sanayini kontrol edememeye başlamış, bu da Punto Fijo sisteminin sonunu getiren unsurlardan biri olmuştu.

Bununla birlikte, petrol, ülkenin dış politikasını belirleyen faktörlerin de başında geliyordu. Venezuela'da yeni gelişen petrol sanayisini tekeline almak isteyen ABD, 20. yüzyılın başlarında Lago Petroleum ve Gulf Oil şirketleriyle ülkenin pazarına hızlı bir giriş yaptı. Venezuela bundan sonraki süreçte ABD'nin bölgedeki en yakın müttefiki haline geldi. Punto Fijo dönemindeki yönetici elitler açısından, ABD ile yakın ilişkiler kurmak, büyük bir petrol ekonomisi olmanın doğal bir sonucu olarak görülüyordu. Dolayısıyla 40 yıllık Punto Fijo döneminde (1958-1998) Venezuela, ABD açısından sadece kârlı bir petrol kaynağı değil, aynı zamanda bölgenin geri kalanına örnek göstereceği politik ve ekonomik bir model haline geldi (Salas, 2009, s. 205-206).

1998 Seçimlerini, Punto Fijo sistemine son vermek ve radikal bir toplumsal dönüşüm süreci başlatmak vaadiyle kazanan Chávez, 1999'da görevine başladı ve ilk iş olarak, katılımcı bir süreçle yeni bir anayasa yaptı. Mahallî konseyler, şehir meclisleri ve sivil toplum katılımı ile geniş bir toplumsal ölçüğe yayılan anayasa yapım süreci, Punto Fijo dönemindeki dışlayıcı, elitist, parti içi ve partiler arası anlaşmalara dayanan demokrasi anlayışının (*pacted democ-*

racy) aksine, Venezuela’da katılımcı demokrasinin (*participatory democracy*) temelini oluşturdu¹ (Wilpert, 2012, s.196). Laclau’ya göre (2006), Chávez’in ve Bolivarçı projesinin ortaya çıkış süreci, popülist bir kopuşun (*ruptura populista*) sonucuydu. Bu kopuş, sosyal taleplere cevap verecek kurumsal yapıların çökmesi ve karşılanmayan taleplerin yeni bir siyasi aktörün ortaya çıkmasına yol açması anlamına geliyordu. Chávez’in popülist hareketi de bu şekilde Punto Fijo düzeninin kalıntılarının üzerinde yükseldi.

Simón Bolívar’ın mirasına yaslanarak ülkenin adını Bolivarçı² Venezuela Cumhuriyeti olarak değiştiren yeni anayasa, neoliberalizmin yarattığı eşitsizlikleri gidermek için sosyal programların uygulanması ve bu süreçte yerel konseyler aracılığıyla neoliberalizmin dışladığı kesimlerin karar alma süreçlerine katılması için önemli bir yasal temel sağladı. Bu süreçte uygulanan “misyon” adı verilen sosyal programlar sayesinde, 2003-2010 yılları arasında 1,5 milyon kişi okuma yazma öğrendi, 1 milyondan fazla kişi toprak reformundan yararlandı, gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı 0,485’ten 0,39’a, yoksulluk oranı ise yüzde 50,5’ten yüzde 23,8’e düştü (Wilpert, 2012, s. 203). Misyonların genişletilmesi, yüksek petrol gelirleri sayesinde mümkün olmuştu. Chávez’in ilk dönemindeki önemli başarılarından biri, OPEC’in petrol fiyatları üzerinde denetim sağlaması yönünde girişimlerde bulunması ve bu girişimler sonucunda petrol fiyatlarının yükselmeye başlamasıydı.

Chávez’in 11 Nisan 2002’de ABD destekli darbe girişimiyle devrilmeye çalışılması, “Bolivarçı Devrim” olarak anılan toplumsal dönüşüm sürecinin gidişatı açısından dönüm noktası oldu. Darbe girişimi, sadece iki gün içerisinde başarısızlıkla sonuçlandıysa da Chávez’in iktidarına yönelik tehditler, Aralık 2002’de PdVSA’yı durma noktasına getiren lokavt ve Ağustos 2004’te devlet başkanının göreve devam edip etmeyeceğinin oylandığı referandum ile devam etti. Bu süreçte başat rol oynayan Pedro Carmona gibi darbeci muhalefet liderleri, darbe girişiminin öncesinden itibaren Washington’la temas halindeydi (Golinger, 2006, s. 61). Ayrıca, ABD’nin “demokrasi teşviki” için

¹ Temsili demokrasinin eksiklerini ve yetersizliklerini, demokratik yapıyı katılımcı mekanizmalarla güçlendirmeye dayanan katılımcı demokrasi anlayışı, Venezuela’da “radikal demokrasi”, “devrimci demokrasi” veya “Bolivarçı demokrasi” olarak da anılmaktadır.

² Chávez’in geliştirdiği Bolivarçı anlayış, Latin Amerika’nın bağımsızlık sürecinin en önemli kahramanlarından Simón Bolívar’ın mirasına dayanır. Buna göre, 19. yüzyılda İspanyol sömürgecilere karşı durabilmek için güçlü bir Latin Amerika birliği kurmayı hedefleyen Bolívar’ın mücadelesi, 21. yüzyılda ABD emperyalizmine karşı mücadelede yol gösterecektir.

Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) aracılığıyla Venezuelalı muhalif gruplara, ABD Büyükelçiliği'nde kurulan "Geçiş İnişyatifleri Ofisi" (OTI) üzerinden aktardığı fonlar, darbe girişimi ve sonrasında Chávez iktidarına karşı gelişen sürece katkıda bulundu (Golinger, 2006, s.88). Chávez için, bu süreci atlattıktan sonra iktidarda kalmanın tek yolu, Bolivarıcı Devrim sürecini radikalleştirme idi. Bolivarıcılık, bundan sonraki süreçte Chávez'in "21. yüzyıl sosyalizmi" adını verdiği sosyalist ideolojinin temeli olarak şekillendi. Bolivarıcı Devrim sürecinin sosyalist bir temelde karşı-hegemonya modeli olarak inşa edildiği bu süreç, ülkenin geleneksel dış politikasını da radikal bir biçimde dönüştürdü. Bu dönüşümün en açık göstergesi, ABD'nin tüm kıtayı kapsayan bir serbest ticaret bölgesi oluşturma girişimi olan Amerikalılar Serbest Ticaret Bölgesi'ne (*Free Trade Area of the Americas/FTAA*) karşı Chávez'in Latin Amerika için Bolivarıcı İttifak (*Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América/ALBA*) ile karşı-hegemonik bir bölgeselleşme projesi geliştirmesiydi.

1 Ocak 1994'te ABD, Meksika ve Kanada arasında imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (*North American Free Trade Agreement/NAFTA*) Küba hariç tüm Amerikan ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmesine dayanan FTAA, ilk olarak 9-11 Aralık 1994'te Miami'de toplanan Birinci Amerikalılar Zirvesi'nde gündeme geldi.³ Miami Zirvesi olarak da anılan zirvede, Küba hariç tüm Amerikan ülkeleri arasındaki gümrük dışı engellerin 2005'e kadar kaldırılmasını öngören bir eylem planı oluşturuldu. Ortak çıkar ve işbirliği vurgusuna dayanan zirve, Soğuk Savaş dönemi boyunca Latin Amerika ülkeleriyle ABD arasında süregiden gerilim ve çatışmanın yerini karşılıklı ilişkilerin güçleneceği beklentisinin alacağı yönünde güçlü bir mesaj da veriyordu (Wiarda, 1995, s.52). Ancak ABD ile ticaretin serbestleşmesinin Latin Amerika ülkelerine ne getirip ne götüreceği meselesi, FTAA'nın dayandığı "ortak çıkar" vurgusunu tartışmalı bir sorun haline getiriyordu. ABD ekonomisi ile Latin Amerika ülkelerinin ekonomileri arasındaki yapısal asimetriden dolayı, kıtanın tamamını kapsayacak bir serbest ticaret anlaşmasının öncelikli olarak ABD'nin ekonomik çıkarlarını gözeticeği,

---

³ Zirveyle ilgili detaylı bilgi için bkz. [http://www.summit-america.org/Miami%20Summit/FTAA-English\(rev\).htm](http://www.summit-america.org/Miami%20Summit/FTAA-English(rev).htm)

ulusaşırı sermayenin bölgenin gelişen ekonomilerine yayılmasını hızlandıracağı ve böylelikle ABD'nin bölgedeki ekonomik hegemonyasını güçlendireceği ortadaydı (Bancerz, 2010, s.1).

ABD Başkanı Bill Clinton, Miami Zirvesi'nde pan-Amerikancılık vurgusu yaparak Simón Bolívar'ın hayalinin FTAA ile gerçekleşeceğini söylemişti (Kefer, 2005). Buna karşın Chávez, 2004'te "Bolívar'ın hayali esas şimdi gerçek oluyor" diyerek FTAA'ya alternatif olarak ALBA'yı hayata geçirdi. Esasında ALBA, ilk kez 2001'de yılında Karayip Devletleri Kurumu'nun üçüncü zirvesinde "Latin Amerika için Bolivarçı Alternatif" adıyla gündeme geldi. Karşılıklı ilişki, tamamlayıcılık, dayanışma, yardımlaşma ve işbirliğine dayalı bir entegrasyon projesi olan ALBA, Chávez'in darbe girişimiyle karşı karşıya kaldığı 2002'den sonra, doğrudan FTAA'yı karşısına alan bir mekanizma olarak karşı-hegemonik bir temelde şekillendi (Sanahuja, 2009, s. 24-26). Ticaretin liberalleşmesine dayalı FTAA'nın aksine ALBA, bölge ülkeleri arasındaki eşitsizlikleri gidermeyi önceleyen, ekonomik bir bütünleşme modeliyle sınırlı olmayıp, siyasal, sosyal, kültürel, çevresel ve iletişimsel alanlarda da bir Güney-Güney işbirliği öngören alternatif bir entegrasyon projesiydi. ALBA'nın 14 Aralık 2004'te Venezuela ile Küba arasında imzalanan anlaşmayla hayata geçmesinden çok kısa bir süre sonra, 4-5 Kasım 2005'te Arjantin'de düzenlenen Dördüncü Amerikalılar Zirvesi'nde, Chávez'in etkin diplomatik girişimlerinin sonucunda FTAA projesi Latin Amerika ülkeleri tarafından reddedildi.

ALBA'ya Küba ve Venezuela'nın ardından 2006'da Bolivya, 2007'de Nikaragua, 2008'de Dominika ve Honduras ve 2009'da Ekvador ve iki küçük Karayip ülkesi Saint Vincent ve Grenadinler ile Antigua ve Barbuda katıldı.⁴ FTAA'nın dışladığı Küba, ALBA'nın kurucu anlaşmasını imzalayarak ilk defa kapsamlı bir bölgesel entegrasyon projesine dâhil oluyor ve böylelikle ülke üzerindeki ekonomik ambargonun yükünün hafiflemesi mümkün oluyordu. Dolayısıyla ALBA ile birlikte hayata geçirilen işbirliği projeleriyle Küba'nın ekonomik büyümesinin desteklenmesi, ABD'nin Latin Amerika'ya yönelik politikalarında öne çıkan müdahalecilik anlayışına başlı başına bir meydan okumaydı. ALBA'nın dayandığı tamamlayıcılık ve dayanışma ilke-

---

⁴ Honduras, Haziran 2009'da Manuel Zelaya'yı deviren ABD destekli darbenin ardından Ocak 2010'da ALBA'dan ayrıldı.

leri gereği üye ülkeler arasında başlatılan işbirliği projelerinin en önemlilerinden biri, Aralık 2003'te başlatılan *Misión Barrio Adentro* programıydı. 30 bin Kübalı sağlık personelinin Venezuela'da toplumun yoksul kesimlerine hizmet vermesine dayanan bu program, aynı zamanda neoliberal sağlık politikalarına karşı alternatif bir sağlık modeli sunuyordu (Muntaner vd., 2006, s.807). ALBA kapsamında iki ülke arasında kurulan enerji ortaklığı gereğince, Venezuela sağlık hizmetleri karşılığında Küba'ya günde 98 bin varil petrol gönderiyordu (Kirk, 2011, s.224). Venezuela petrol şirketi PdVSA, Haziran 2005'te Küba da dâhil olmak üzere on dört Karayip ülkesinin petrol karşılığında muz, pirinç ve şekerle ödeme yapabilmesine olanak sağlayan Petrocaribe anlaşmasını imzaladı.

ALBA'nın temelindeki sosyal refah ve eşitlik hedefi, FTAA'nın dayattığı neoliberal politikaları yerine, ülkeler arasında ihtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin değiş tokuş edilmesini, ortak bir sorumlulukla ekonomik farkları dengeleyen, sosyal dayanışma ve kalkınmayı ön planda tutuyordu (Akgemci, 2011, s.93). Stephen Gill'e göre (2008, s.257), Chávez'in ALBA ile ortaya koyduğu alternatif bölgeselleşme planı, neoliberalizmin bağımlılık yaratan, katı ilkelere işleyen ve derin bir güvensizlik ortamı oluşturan yapısına meydan okuyan karşı-hegemonik bir güç yaratmıştı. Buna göre, Chávez, "Bolivarcı Devrim"le ABD'nin neoliberal dünya düzeniyle ilgili stratejilerinden biri olan küresel ve yerel ölçekte yeni bir anayasal düzen ve örgütlenme biçimi (*new constitutionalism*) yaratma girişimine açıkça karşı koyuyordu (Gill, 2008, s.264).

Chávez'in karşı-hegemonik projesinin en önemli maddi kaynağı petroldü. Bölgede yeni müttefikler kazanmak için dış politikada petrolü etkin bir şekilde kullanan Chávez, Arjantin ve Brezilya gibi bölgenin önde gelen ekonomileriyle enerji anlaşmaları imzaladı (Akgemci, 2011, s. 81). Aralık 2004'te Arjantin'in devlete ait petrol şirketi IEASA ile imzalanan Petrosur anlaşmasına Brezilya'nın Petrobras ve Uruguay'ın ANCAP adlı petrol şirketleri de sonradan dâhil oldular. ALBA kapsamında hayata geçirilen Petrocaribe ve Petrosur gibi girişimler, petrol ve enerjinin bölgesel entegrasyon açısından önemini ortaya koyuyordu. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'yla ilk adımı atılan Avrupa Birliği bütünleşmesi örneğinde olduğu gibi, ALBA'da da bölgesel entegrasyonun temelini enerji entegrasyonu yerleştirilmişti (Wilpert, 2007, s.100). Chávez'in hedefi böylelikle Venezuela'nın petrol ihracatında ABD'ye olan bağımlılığının azaltılmasıydı. Bununla birlikte, IMF ve Dünya

Bankası'nın bölgedeki etkisinin kırılması için 2009'da MERCOSUR (Güney Ortak Pazarı) ülkelerinin de katılımıyla Güney'in Bankası (*Banco del Sur*) kuruldu. Güney'in Bankası, IMF ve Dünya Bankası'nın yaptığı gibi kredi verdiği ülkelere belirli şartlar dayatmıyor ve işbirliği anlaşmalarıyla sosyal projelerin desteklenmesini hedefliyordu (Hart-Landsberg, 2009, s.17). ALBA kapsamında hayata geçirilen karşı-hegemonik projenin önemli temellerinden biri de, 2005'te kurulan TeleSUR'du. Kısa süre içerisinde CNN ve Fox gibi ABD merkezli küresel medya kanallarına karşı alternatif bir haber alma kaynağı haline gelen TeleSUR, önemli bir "karşı-hegemonik telekomünikasyon projesi" örneği teşkil ediyordu (Garmendia vd., 2009).

ALBA'nın kurumsal gelişimini sağlayan en önemli maddi temel olan petrol, aynı zamanda karşı-hegemonik bölgeselleşme projesinin en önemli sınırını oluşturuyordu. Finansmanı büyük ölçüde Venezuela'nın petrol gelirlerine dayanan ve Chávez döneminde (1999-2013) artan petrol fiyatlarıyla finanse edilen ALBA, özellikle 2014'ün ilk çeyreğinden itibaren petrol fiyatlarının hızla değer kaybetmesiyle birlikte bölgedeki etkisini kaybetmeye başladı. Küresel emtia fiyatlarındaki hızlı düşüşle birlikte çevre ülkelerde yaşanan ekonomik kriz, 2013'te Chávez'in ölümünün ardından Nicolás Maduro'nun seçilme ve iktidara gelme sürecinde Venezuela'da yaşanan siyasi krizi derinleştirmiş, Bolivarcı Devrim sürecinde gelişen karşı-hegemonik mücadeleye büyük darbe vurmuştu. Yüksek petrol fiyatlarına bağımlılık, karşı-hegemonyanın etkin ve sürekli bir karaktere sahip olmasının önündeki en büyük engellerden biriydi. Bununla birlikte, yeni bir tarihsel blok oluşumu sürecinde gelişecek karşı-hegemonya mücadelesinin çelişkili ve kırılğan bir sınıf ittifakı üzerine kurulu olması, petrol fiyatlarının ötesinde Chávez'in Bolivarcı Devrim süreciyle ortaya koyduğu karşı-hegemonyayı kırılğan hale getiren temel unsurdu (Akgemci, 2019). ALBA'nın önemi, yerel düzeyden tüm bölgeye kooperatifler aracılığıyla yayılan üretim ağları kurarak neoliberalizme alternatif bir üretim biçimi geliştirmeyi hedeflemesiydi. Ancak karşı-hegemonyanın maddi temellerindeki zayıflık, yani petrole olan bağımlılık ALBA'nın kurumsal temellerini de güçsüzleştirdi.

ALBA'nın karşı-hegemonik bir proje olarak yükselişi ve düşüşü, Bolivarcı Devrim sürecinde Venezuela ile ABD arasındaki ilişkilerin gelişimini belirleyen temel dinamik oldu. Chávez'den önce ABD'nin bölgedeki daimi müttefiklerinden olan Venezuela, Latin Amerika genelinde ABD hegemonyasının maddi, ideolojik ve kurumsal temellerini yıkmayı hedefleyen önemli bir

karşı-hegemonya modeli ortaya koymuştu. Diğer yandan ALBA, birçok düşünür tarafından Venezuela'nın ABD'yi dengelemek için geliştirdiği bir strateji olarak da ele alındı. Dolayısıyla yumuşak dengeleme kavramının, Chávez döneminde Venezuela dış politikasında gerçekleşen radikal dönüşüm üzerine ne kadar açıklayıcı bir yaklaşım sunacağını tartışmakta yarar var.

Venezuela ve Yumuşak Dengeleme Üzerine Gelişen Literatüre Eleştirel Bir Bakış

Yumuşak dengeleme, Soğuk Savaş sonrası süreçte, tek kutuplu sistemde ortaya çıkan yeni güç ilişkileri ve ABD'nin dengelenmesi sorunu üzerine geliştirilen realist bir kavramdır. Yumuşak dengelemeyle kastedilen, ABD'ye karşı geleneksel askerî araçların yerine dolaylı ve üstü örtülü dengeleme araçlarının kullanılmasıdır. Bu araçlar, uluslararası kuruluşlar, iktisadi devletçilik ve diplomatik düzenlemeler aracılığıyla ABD'nin tek taraflı saldırgan eylemlerini geciktirmeye, zorlaştırmaya, maliyetini artırmaya ve mümkünse engellemeye yöneliktir (Pape, 2005, s.10). Tartışmalı bir kavram olan yumuşak dengelemeyi, tek kutuplu sisteme ait bir kavram olmakla ve çok kutupluluğu açıklayamamakla eleştirenler olduğu gibi, günümüzün karmaşık küresel ilişkilerinin ve ekonomik açıdan birbirine bağımlılığının kaçınılmaz bir sonucu olarak görenler de vardır. Buna göre, gittikçe artan ekonomik bağımlılık ve entegrasyondan dolayı sert dengeleme politikası gütmek oldukça maliyetli ve yıkıcıdır; bu nedenle devletler askerî dengeleme yerine, daha az maliyetli ve daha avantajlı olan yumuşak dengeleme politikalarını tercih etmektedirler (He ve Feng, 2008, s.365).

Chávez döneminde Venezuela'nın ABD'ye karşı kullandığı araçları yumuşak dengeleme araçları olarak tanımlayan önemli bir literatür oluşmuştur (Allen, 2007; Dodson ve Dorraj, 2008; Corrales, 2009; Williams, 2011; Toro, 2011; Serbin ve Serbin Port, 2014; Mijares, 2017). Yumuşak dengelemenin genellikle Çin, Rusya, Fransa, Britanya ve Almanya gibi "ikinci lig" (*second-tier*) ülkelerinin başvurabileceği bir strateji olarak ele alındığına dikkat çeken Allen (2007, s.6-7), Venezuela'yı "üçüncü lig" ülkesi olarak tanımlamış ve yumuşak dengelemenin ikinci lig ülkelere özgü olmadığını, Chávez döneminde Venezuela'nın ABD'ye karşı etkin bir yumuşak dengeleme politikası geliştirdiğini öne sürmüştür. Buna göre, yumuşak dengelemenin temel mantığı, ittifak oluşturmaktır ve Chávez'in gerek 2006'da Birleşmiş Milletler (BM)

Güvenlik Konseyi'ndeki geçici koltuğu kazanmak için gösterdiği çaba, gerek Amerikan Devletleri Örgütü'nü (OAS) ABD'nin kukla organizasyonu olmaktan kurtarmak için verdiği mücadele gerekse de FTAA'ya karşı başlattığı ALBA girişimi, bunun en önemli göstergeleridir (Allen, 2007, s.44-49). Bununla birlikte Chávez'in Boliviya ve Küba gibi bölge ülkeleriyle geliştirdiği yakın diplomatik girişimleri ve doğrudan Bush ve ABD yönetimini hedef alan anti-empyralist söylemleri de Allen'e göre (2007, s. 51) etkin yumuşak dengeleme stratejileridir.

Dodson ve Dorraj (2008, s.73) ise sadece dış politika stratejileri geliştirmenin değil, iç politikada ABD'nin kesinlikle karşı çıkacağı bir siyaset izlemenin de yumuşak dengelemeye dâhil olduğunu savunurlar. Buna göre, Venezuela'daki 21. yüzyıl sosyalizminin ve İran'daki İslami Devrimin bizzat kendisi, başlı başına bir yumuşak dengelemedir. Dahası, iki düşünür, 2006 seçimleriyle tekrar göreve gelmesinin ardından Chávez'in yumuşak güç kullanarak ABD hegemonyasını dengeleyebilecek en güçlü lider haline geldiğini iddia etmiştir. Dodson ve Dorraj'a göre (2008, s.75), Chávez'in kullandığı en etkin yumuşak dengeleme politikası, FTAA'ya karşı ALBA'yı örgütlemesidir. Chávez, ABD'nin bölgedeki en öncelikli politikalarından biri olan FTAA'ya alternatif, anti-liberal bir ticaret bloğu kurarak ABD'yi bölgeden dışlamayı hedeflemiştir. Bunun yanı sıra Güney Amerika ve Karayip ülkelerinin kolay ve ucuz bir şekilde Venezuela petrolüne ulaşmasını sağlayan Petrosur ve Petrocaribe girişimleriyle birçok Latin Amerika ülkesinin Venezuela'ya petrol karşılığında muz, pirinç ve şekerle ödeme yapabilmesi, Chávez'in petrolü etkili bir siyasi araç olarak kullanarak ABD'ye karşı müttefik topladığını göstermektedir. Haziran 2007'de Chávez, bir adım daha ileri giderek IMF'ye alternatif olarak bölgedeki ülkelere kredi vermesi için Güney'in Bankası'nı kurmuştur. Bölge dışında da Çin, İran ve Rusya ile ekonomik ve askerî işbirliği yapmıştır. Dodson ve Dorraj, bunları Chávez'in bölgedeki ABD etkisini azaltmak için kullandığı yumuşak dengeleme araçları olarak sıralarlar. Benzer şekilde Serbin ve Serbin Pont'a göre (2014, ss.297-298), Chávez'in yumuşak dengeleme stratejisinin en önemli unsurlarından biri, ALBA'nun yanı sıra MERCOSUR, UNASUR (Güney Amerika Uluslar Birliği), CELAC (Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu) ve CAN (And Topluluğu) gibi bölgesel örgütleri Güney-Güney işbirliği sürecini genişletecek ve ABD karşısında özerk bir alan sağlayacak platformlar olarak kullanmasıdır.

Bununla birlikte, Williams (2011, s.260), Venezuela'nın yumuşak dengelemesinin üç alanda belirginleştiğini söyler: Birincisi, bölgesel entegrasyonu sağlamak (enerji ve telekomünikasyon üzerinden birleşme temelinde); ikincisi, diplomatik yollarla Washington'un hareket alanlarını kısıtlamaya çalışmak (özellikle OAS ve Amerikalar Zirvesiyle); üçüncüsü ise 2006'da BM Güvenlik Konseyi'ndeki geçici koltuğu kazanmaktır. Buna göre Chávez'in Petrosur ve Petrocaribe gibi enerji anlaşmalarıyla bölge ülkeleriyle yakın bağlar kurması ve iletişimsel entegrasyon projesi olarak geliştirdiği TeleSUR ile bölge genelinde alternatif yayıncılık yapılması, yine yumuşak dengeleme politikalarına örnek olarak gösterilmektedir. Ayrıca Chávez, 2005'te OAS genel sekreterliği için ABD'nin desteklediği aday olan eski El Salvador Devlet Başkanı Francisco Flores'in yerine Arjantin, Brezilya ve Uruguay yetkilileriyle sürdürdüğü lobi faaliyetleri sonrasında Şili'nin Dışişleri Bakanı José Luis Insulza'nın seçilmesini sağlamıştır. Böylece ilk defa ABD'nin desteklemediği bir aday OAS genel sekreterliğine seçilirken, Chávez, 2002'de kendisine karşı yapılan darbe girişimi sonucu kurulan *de facto* hükümeti tanıyan tek Latin Amerikalı lider olan Flores'in seçilmesini engelleyerek büyük bir başarıya imza atmıştır. Williams'a göre bu başarı, etkin bir yumuşak dengeleme politikasının sonucudur. Fakat Chávez, Venezuela'nın 2006'da BM Güvenlik Konseyi Latin Amerika ve Karayipler temsilciliğine seçilmesini sağlayamamış, bu alandaki yumuşak dengeleme stratejisi başarısız olmuştur. Güvenlik Konseyi'ndeki geçici temsilcilerden biri olmak için mücadele eden Venezuela ve Guatemala arasında yapılan 47 oylama sonuçsuz kalmış, böylelikle iki ülke de adaylıklarını çekerek ortak aday olarak Panama'yı desteklemekte uzlaşmıştır. Yine de Venezuelalı diplomatlar Washington'un desteklediği Guatemala'nın seçilememesini zafer olarak değerlendirmiş, ABD'nin yaptığı baskının işe yaramadığını belirtmişlerdir (Wilpert, 2006).

Williams'a göre, Chávez, ABD'nin 2002'de kendisine karşı yapılan darbe girişimini desteklemesinin ardından bu tarz yumuşak dengeleme stratejilerini gündeme getirmiştir. Buna göre bir devletin ABD'ye yönelik dış politikasında yumuşak dengelemenin söz konusu olması için, o ülkenin ABD'nin uyguladığı veya uygulayabileceği gücü doğrudan bir tehdit olarak algılaması, bu tehdide karşı ABD etkisini sınırlayabilecek belirli eylemlerde bulunması ve sonuç olarak ABD ile ilişkilerinin bozulmasını göze alması gerekir. Williams, bu doğrultuda Chávez'in dış politikasını "tam anlamıyla bir yumuşak dengeleme" olarak tanımlamıştır.

Williams, Caracas'ın belirlediği gündemi ABD'nin bölgedeki çıkarlarına karşı Washington yönetiminin son 50 yılda karşılaştığı en ciddi ideolojik meydan okuyuş olarak yorumlamıştır. Fakat Venezuela'nın yumuşak dengeleme politikasının, ileride olası bir sert ve askerî bir dengelemenin habercisi olamayacağını, Latin Amerika ülkeleri ile ABD arasındaki eşitsiz ilişkiden dolayı mevcut durumun devam edeceğini öngörmüştür (2011, s.265). Buna göre, ancak bölgesel entegrasyon sağlanabilirse ve ALBA, Petrosur gibi girişimler başarılı olursa, bölgede ABD etkisi zayıflayacak ve Venezuela alternatif bir etki alanı oluşturabilecektir.

Diğer yandan Corrales (2009, s.98), Venezuela'nın yumuşak dengeleme politikasının en belirgin olduğu alanın bölge ülkelerine yatırım, sübvansiyon, yardım ve bağışlar yaparak geliştirdiği "sosyal projeler" olduğunu belirtir. Buna göre Venezuela'nın bölgedeki en güçlü petrol devleti olmasının imkânlarıyla Chávez, petrol gelirlerini bölgedeki ülkelere sosyal yatırımlar yaparak ve kalkınma projeleriyle yoksul bölgeleri desteklemek için yardım ve bağışlarda bulunarak kullanmış, böylelikle yakın müttefikler kazanarak bölgede ABD'yi dengelemiştir. Corrales ayrıca bu sosyal yardım ve yatırımlarla, Chávez yanlısı sosyal ve siyasi hareketlere para aktarıldığına ve bu girişimlerin bölgedeki dengeleri ABD aleyhine değiştirebilecek nitelikte olduğuna dikkat çekmiştir. Benzer şekilde Serbin ve Serbin Pont'a göre (2014, s.296), sosyal yardım politikaları, Chávez'in yumuşak dengeleme stratejisini güçlendiren bir unsurdur. Özetle, Chávez, OAS ve OPEC gibi uluslararası kuruluşlarda ABD'yi diplomatik yollarla sıkıştırmak; İran, Küba, Rusya gibi ABD karşıtı hükümetlerle yakın ilişkiler kurmak; ekonomik olarak güçlenmek ve ALBA gibi bölgesel ticaret blokları kurmak; uyuşturucu ticareti ve diğer alanlarda uluslararası işbirliğinden kaçınmak gibi birçok yumuşak dengeleme aracını etkin bir şekilde kullanmıştır (Corrales, 2009, s.98; Mijares, 2017, s.222).

Bununla birlikte, Venezuela dış politikası örneğinde öne çıkan asimetric savaş (*asymmetric warfare*) kavramı da yumuşak dengeleme tartışmaları bağlamında ele alınabilir. ABD Ordusuna bağlı Stratejik Çalışmalar Enstitüsü (*Strategic Studies Institute/SSI*) analistlerinden Max G. Manwaring (2005), Chávez'in ABD'ye yönelik politikalarının bir "asimetric savaş" örneği olduğunu ileri sürmüş ve bu görüş daha sonra birçok düşünür tarafından benimsenmiştir. Metz ve Johnson'ın (2001) "stratejik asimetri" kavramından yola

çıkan Manwaring, genel olarak güçsüz olanın güçlü olana savaşını ifade etmek için kullanılan asimetrik savaş kavramını Venezuela örneğine uyarlamıştır.

Stratejik asimetri, psikolojik veya fiziksel olarak rakibinin zayıf yanlarından faydalanmak, üstünlük sahibi olmak veya rakibinden daha çok özgür hareket edebilme yetisine erişmek, çıkarlarını maksimize etmek için rakibinden farklı düşünmek ve davranmak olarak tanımlanmaktadır (Metz ve Johnson, 2001, s. 5-6). Buna göre, asimetrik araçlar da yumuşak dengeleme araçları gibi ABD'ye karşı geleneksel olmayan yöntemlerin uygulanmasını kapsar. Fakat asimetrik savaş kavramıyla Manwaring, daha ileri giderek belli stratejik araçlar kullanmanın ötesinde Venezuela'nın tüm sosyoekonomik politikalarını ABD'ye karşı açılmış topyekûn bir savaşın uygulamaları olarak ele alır. Chávez'in "bütün insanların savaşı" (*guerra de todo el pueblo*) olarak adlandırdığı devrimci mücadele, Manwaring'e göre bu topyekûn savaş halinin ilan edilmesinden başka bir şey değildir.

Manwaring'e göre (2005), Chávez, Bolivarçılık adı altında bütün sosyal programlarını ABD'ye karşı açılan büyük bir savaşın parçaları olarak tasarlamakta ve ABD'ye karşı asimetrik avantaj elde etmeye çalışmıştır. Manwaring, Chávez'in kendisinin de, zayıf olanın güçlü olana açabileceği tek savaşın asimetrik savaş olduğunu bildiğini ve bu yolla savaşı geleneksel savaş alanlarından başka alanlara çekmeye çalıştığını savunmaktadır. Manwaring, Chávez'in asimetrik savaşını üç yolla kazanmaya çalıştığını iddia eder: Sosyal programlar, iletişim araçları ve güvenlik projeleri. Bunlar, ABD'ye karşı açılan topyekûn savaşın parçalarıdır.⁵ Manwaring'e göre (2005), Chávez hükümetinin misyonlar adını verdiği sosyal programların tek amacı içeride halk desteği sağlamak ve iktidarda kalmaktır. Bir diğer yol, iletişim araçlarıyla ideolojisini yaymak, kamuoyunu etkilemek ve medya kontrolünü sağlamaktır. Buna göre, Chávez'in Latin Amerika'nın El Cezire'si olarak da bilinen TeleSUR'u kurması da yine aynı amaca hizmet etmiştir. Chávez'in asimetrik savaşının güvenlik boyutunu ise silahlı kuvvetleri güçlendirerek siyasi ve kurumsal otonomi sağlamak oluşturmuştur. Ayrıca yeni askerî doktrinle "olası bir ABD ya da Kolombiya işgaline karşı halkı korumak

---

⁵ Manwaring, *asymmetric war, fourth-generation war, irregular war kavramlarını aynı anlamda kullanmaktadır.*

ve Irak'taki gibi bir direniş hareketi başlatmak" gibi sebepler göstererek tüm güvenlik kurumlarını merkezileştirmeye çalışmıştır.

Manwaring'e göre (2005, s. 10), bu tarz bir savaş geleneksel askerî yöntemlerle değil ABD'ye karşı siyasi, ideolojik ve kültürel bir alternatif yaratılarak kazanılabilir. Bolivarcılık burada anahtar role sahiptir. Manwaring, Bolivarcı projeyi Chávez'in eylemlerini meşrulaştıran, içeride insanları ikna etmeyi ve bölgede müttefik toplamayı mümkün kılan bir strateji olarak tanımlar. Ona göre (2005, s. 24), Chávez halkını bu yolla topyekûn savaşa hazırlayacak bir direniş hareketi oluşturmayı hedeflemiştir. Manwaring ayrıca (2007, s. 39), kıtada köklü bir ekonomik ve siyasi değişim için tüm kavramsal ve fiziksel imkânları seferber eden Chávez'in ABD için giderek büyüyen bir tehdit haline geldiğini ileri sürmüştür. Benzer şekilde ABD yönetiminin eski siyasi danışmanlarından Douglas E. Schoen ve Michael Rowan gibi analistler de Chávez'in ABD'ye karşı asimetrik savaş ilan ettiğini ve bu savaşın ABD'ye zarar verebilecek nitelikte olduğu iddiasında bulunmuştur (Schoen ve Rowan, 2009, s. 4).

Asimetrik savaş ve yumuşak dengeleme kavramları, Chávez'in iç politikadan ve iç dinamiklerden bağımsız olarak belirlediği bir dış politikası olduğu varsayımı üzerine kuruludur. Buna göre, ulusal düzeydeki tüm sosyo-ekonomik politikalar, bu verili, sabit dış politika hedefini gerçekleştirmek için uygulanan araçlardır. Bolivarcı Devrim sürecinin tüm yasal ve kurumsal kazanımlarını, başlı başına ABD'yi dengeleme hedefinin uzantısı olarak ele almak, Punto Fijo sisteminde yaşanan popülist kopuşu ve Chávez'i iktidarı getiren toplumsal ve siyasal dinamikleri yok saymak anlamına gelir. Bu yaklaşım, Venezuela'daki radikal toplumsal dönüşüm sürecinin dış politikaya nasıl yansıdığını göz ardı eden ABD merkezli bakış açısının ürünüdür. Venezuela dış politikasını ABD karşıtlığından ibaret gören bu yaklaşım, Chávez'in neden ABD karşıtı bir politika izlediğini ve bundan ne gibi bir çıkarı olabileceği gibi soruları da yanıtız bırakmaktadır. Toplumsal ilişkiler ve üretim süreçlerini göz ardı eden, yapı ve kurumların değişim ve dönüşümünü dikkate almayan yumuşak dengeleme ve asimetrik savaş gibi kavramlar bu sebeple Venezuela-ABD ilişkilerinin analizinde yetersiz kalmaktadır (Akgemci, 2011, s. 8).

Chávez döneminde Venezuela dış politikasında yaşanan radikal değişim, ülkedeki toplumsal ve siyasal dönüşüm sürecinden bağımsız olarak anlaşılmaz (McCarthy-Jones ve Turner, 2011, s. 563). Punto Fijo döneminde çıkarları

statükonun devamından yana olan siyasal elitlerin kurdukları yapı, ABD ekseninde şekillenen dış politikanın sürekliliğini sağlamışken, Chávez döneminde çoğulculuk anlayışı temelinde şekillenen katılımcı mekanizmalar, dış politikada karar verme süreçlerinin siyasal elitlerin çıkarlarına değil toplumsal adalete öncelik verilerek oluşturulmasına odaklanmıştır (Wilpert, 2007, s. 152). Bu doğrultuda, Venezuela dış politikası, Latin Amerika genelinde 21. yüzyıl sosyalizmini geliştirebilecek araçlar üretecek şekilde yeniden dizayn edilmiştir. Bu araçlar, karşı-hegemonik araçlar olarak kavramsallaştırıldığı, bölge ülkeleriyle sosyoekonomik ve kültürel alanda karşılıklı işbirliğinin gerçekleşebileceği ALBA gibi kurumsal zeminlerin kurulması, sadece ABD'ye karşı gelişen bir mekanizma olarak değil, aynı zamanda Bolivarıcı dönüşüm sürecinin bir uzantısı olarak da ele alınabilmektedir. Ancak ALBA ve Bolivarçılık gibi kurumsal ve ideolojik araçların, ABD'yi dengelemeye yönelik dış politika araçları olarak ele alınması, Bolivarıcı Devrim sürecinde devletin rolünün yeniden tanımlandığı toplumsal ve siyasal dönüşüm ile dış politikadaki radikal değişimi ilişkilendirebilmemizi sağlayan kavramsal olanakları sınırlamaktadır.

Yumuşak dengeleme, devletlerin kurduğu ittifakların yanı sıra uluslararası örgütler aracılığıyla oluşturulan koalisyonlarla ABD'nin etki alanını sınırlandırmaya yönelik girişimleri kapsar. Ancak, Chávez'in koalisyon ve ittifaklarının temel hedefi, ABD'yi sıkıştırmanın çok ötesinde ABD hegemonyasının bölgedeki siyasi ve ekonomi temellerini sarsmaya yöneliktir. Buna rağmen, Venezuela'nın ABD'ye yönelik politikaları, "dengeleme" siyaseti temelinde açıklanmak istense bile, yumuşak dengeleme kavramı yetersiz kalacaktır. Yumuşak dengeleme kavramının yetersizliği, özellikle Maduro döneminde belirginleşen sert dengeleme unsurları ile ortaya çıkmaktadır. Venezuela, kuvvet oluşturmak ve güç biriktirmek, ABD'yi doğrudan karşısına alarak askerî harcamalarını artırmak gibi sert dengeleme araçlarını da kullanmaktadır. Chávez'in Kolombiya ile kimi zaman savaşın eşiğine gelen sorunları, Rusya ile yakın askerî işbirliği, artan silah harcamaları ve petrolü ABD'ye karşı sürekli bir tehdit aracı olarak kullanması, Latin Amerika'yı giderek ABD için yeniden geleneksel güvenlik sorunlarının baş gösterdiği bir bölge haline getirmiştir. Ayrıca Chávez'e yapılan darbe girişiminin ardından olası darbeleri önlemek için kuvvetli bir milis gücünün oluşturulması gibi önlemler yine sert dengeleme kapsamında ele alınmalıdır. 2008'de kabul edilen milis gücü (*Milicia Nacional Bolivariana*) yaratmaya yönelik yasa kapsamında

2019'a kadar yaklaşık bir milyonluk milis oluşturulması hedeflenmiştir (Strønen, 2015, s. 4). Bugün, bu hedefe ulaşılmış olmakla birlikte, gerçekten eğitimden geçmiş ve savaşa hazır bulunan milis sayısının 15 ila 20 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. Buradan hareketle, Serbin ve Serbin Pont (2014, s.311), Venezuela'nın yumuşak dengeleme stratejisinin, Bolivarcı Devrim sürecinde gelişen militarist karakterdeki "sert" stratejinin tamamlayıcı bir unsuru olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmişlerdir.

Tam da bu noktada yumuşak dengeleme ve sert dengelemenin birbirinden ne kadar ayrı düşünülebileceğinin üstünde durmak ve yumuşak dengeleme kavramının ne kadar işlevsel olduğunu tartışmak gerekir. Yumuşak güç kavramının ABD kökenli bir kavram olması gibi yumuşak dengeleme politikasının gündeme gelmesi ve Uİ literatüründe tartışılması da daha çok ABD'nin tek taraflılığına bir karşı koyuş olarak ortaya çıkmaktadır (Lanteigne, 2012, s. 22). Özellikle 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin Irak ve Afganistan işgallerinden sonra Fransa ve Almanya gibi ABD'li müttefiklerin yanı sıra Çin ve Rusya gibi yükselen güçlerin de yumuşak dengeleme ile ABD'yi dizginlemeye çalıştığı ifade edilmektedir (Lanteigne, 2012). Fakat bu bakış açısını savunanların da dile getirdiği bir diğer husus, bunun "sert güç" ile dengelemeye bir alternatif olmadığı, aksine sert güç kullanımından önce "öncü" bir gösterge olduğudur (Pape, 2005, s. 10). Yumuşak dengelemeyi, sert dengelemenin bir uzantısı veya öncüsü olarak ele alan yaklaşımlara göre, devletler, ekonomik yaptırımları, diplomasiyi ve uluslararası kuruluşları kullanarak hedeflerine ulaşmaya çalışsa da, bu "sert gücün" değer kaybettiği ve askerî yeterliliklerin önemsizleştiği anlamına gelmemektedir (Paul, 2018). Buna göre, küreselleşen ve karşılıklı bağımlılığın hızla arttığı bir dünyada, devletler kuvvet kullanımı yerine yumuşak dengeleme politikasını daha çok tercih edebilirler, ancak yine de yumuşak dengeleme politikası, askerî dengelemeye alternatif olmaktan ziyade onu destekleyici bir karakteristiğe sahiptir (Paul, 2018). Bu noktada belirtmek gerekir ki, yumuşak dengelemenin özerk bir kavram olarak işlevselliğinin sorgulanmasına yol açan temel sorun, "dengeleme"nin "askerî dengeleme"den hareketle ele alınmasıdır. Özellikle de Venezuela örneğinde, yumuşak ve sert dengeleme unsurlarının yoğun bir biçimde iç içe geçmiş olması, yumuşak dengeleme kavramının açıklayıcılığına gölge düşürmektedir. Trump'ın Ulusal Meclis Başkanı Juan Guaidó'yu Venezuela Devlet Başkanı olarak tanımasıyla gelişen kriz örneğinde, yumuşak dengelemenin kavramsal sınırlılıkları açıkça görülebilir.

Guaidó'nun Tanınmasıyla Gelişen Siyasi Kriz ve Yumuşak Dengelemenin Sınırlılıkları

Maduro döneminde gerek petrol fiyatlarındaki hızlı düşüş gerekse de Chávez'in yokluğunda Bolivarcı Devrim sürecinin çözüleceğine inanan muhalefetin artan baskısı, ülkeyi adım adım büyük ekonomik ve siyasi bir krizin içine sürüklemiştir. Bununla birlikte Latin Amerika'da "pembe dalga" olarak anılan sol dalganın ivme kaybetmesiyle bölgesel dinamikler Venezuela aleyhine değişmeye başlamış, dünya genelinde otoriter sağ popülizmin hızla yükseldiği yeni bir siyasi moment belirlemiştir. Bu süreçte, muhalefet içerisinde Leopoldo López'in temsil ettiği, ABD tarafından desteklenen darbe yanlısı grupların *guarimba* adı verilen sokak çatışmalarıyla şiddeti hızla tırmandırması üzerine Maduro'nun önceliği iktidarını korumaya ve otoritesini güçlendirmeye yönelmiştir. Bu koşullar, Bolivarcı Devrim sürecinin yasal ve siyasi kazanımlarının riske girmesine, ALBA'nın kurumsal mekanizmalarının tıkanmasına ve karşı-hegemonya temelinde şekillenen Venezuela dış politikasının çıkmaza girmesine yol açmıştır.

Romero ve Mijares'e göre (2016, s. 190), Chávez döneminde, Venezuela dış politikasında öne çıkan karşı-hegemonik söylem ve pratikler, Bolivarcı hükümet için önemli bir meşruiyet kaynağı oluşturmaktaydı. Ancak, dış politika hedeflerini sürdürmekte ve Chávez'in kurduğu mekanizmaları korumakta büyük sıkıntı yaşayan Maduro açısından bu durum, büyük bir paradoksa yol açtı. Dolayısıyla Maduro'nun ilk döneminde, Venezuela dış politikasında, bir yandan Bolivarcı retoriği korumak diğer yandan ise pratikte ABD ile ciddi çatışmalara girmekten kaçınmak yönünde bir eğilim oluştu (Romero ve Mijares, 2016, s. 190). Ancak Temmuz 2017'de muhalefetin boykot ettiği Kurucu Meclis seçimlerinin ardından Maduro'nun Ulusal Meclis'i askıya alması üzerine, Ağustos 2017'de Trump yönetimi Venezuela'ya ekonomik yaptırım uygulamaya başladı ve bundan sonraki süreçte Venezuela ile ABD arasında çatışma ve gerilim dolu bir döneme girildi. Gittikçe derinleşen ekonomik ve siyasi bunalım içerisinde Maduro, Mayıs 2018'deki başkanlık seçimlerini yine muhalefetin boykotu sayesinde rahatlıkla (yüzde 68 oyla) kazandı. Ancak muhalefet bu seçimleri tanımadı ve Ocak 2019'da Maduro'nun göreve başlamasının hemen ardından yeni Meclis Başkanı Juan Guaidó kendisini geçici devlet başkanı ilan ederek yeni bir krize yol açtı. Hemen ardından Trump'ın Maduro yönetimine karşı ikinci hamlesi geldi. ABD,

Guaidó'yu Venezuela Devlet Başkanı olarak resmen tanıdı ve ülkeye yönelik ekonomik yaptırımlarını adım adım ağırlaştırdı.

Guaidó, 2002'de Chávez'e karşı darbe girişimini destekleyen muhalefet lideri Leopoldo López'in 2009'da kurduğu Voluntad Popular (Halk İradesi) partisinin bir üyesiydi. López, Maduro hükümetine karşı şiddet olaylarını kışkırttığı gerekçesiyle 2014'ten beri ev hapsinde tutuluyordu. Dolayısıyla Trump, Guaidó'yu resmen tanıyarak, Venezuela'daki darbecilere açıkça destek vermiş oluyordu. Bu destekten cesaret alan Guaidó, 30 Nisan 2019'da bir grup askerle birlikte Maduro yönetimine karşı darbe girişiminde bulundu. Ev hapsinden kurtarılan López, Guaidó'nun yanında yer alıyordu. Ancak kısa süre içinde darbecilerin iddia ettikleri gibi orduda sayıca üstün olmadıkları ortaya çıktı ve darbe girişimi aynı gün içerisinde kolaylıkla bastırıldı. Bu süreçte Guaidó'nun yanında yer alan Trump yönetimi, darbe girişimine "özgürlük ve demokrasi adına" ve "Venezuela halkı için" destek verdiğini açıkladı. Darbe girişiminin hemen ardından, 1 Mayıs 2019'da ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo "Venezuela'ya askerî harekâtın mümkün olduğunu, ABD'nin gerekirse bunu yapabileceğini" söyledi.⁶ Bu süreçte Venezuela'da darbe, iç savaş ve doğrudan askerî müdahale gibi birçok senaryo gündeme geldi. Daha önce Chávez döneminde yaşanan ABD ile Venezuela arasında gerilimlerin hiçbirinde iki ülke arasındaki petrol ticaretinin herhangi bir şekilde sektöre uğraması söz konusu bile olmamışken, bu defa ABD, Venezuela'ya uyguladığı ekonomik yaptırımlarını doğrudan petrol sektörüne yönlendirdi. PdVSA'nın ABD'deki iştiraki olan rafineri firması Citgo'nun kontrolü Maduro yönetiminden alındı, Venezuela'ya ait ABD'deki 7 milyar dolarlık mal varlığına el konuldu ve Amerikalı kişi ve şirketlerin PdVSA ile iş yapması yasaklandı. ABD'nin Ağustos 2017'de uygulamaya başladığı yaptırımlarının ardından Venezuela'nın petrol üretimi bir yıl içerisinde yüzde 60'lık bir düşüşle günde 2 milyon varile kadar gerilemişti. Ancak doğrudan petrol sektörünü hedef alan son yaptırımlar, gelirinin yüzde 95'i petrole dayalı olan Venezuela ekonomisi çok ağır bir darbe daha yedi. ABD'nin son yaptırımlarının ardından mevcut kriz, hâlihazırda yüzde 10 milyonu bulan enflasyon oranı altında ezilen ve temel gıda ve sağlık ürünlerine erişemeyen Venezuelalıların hayatını tehdit eden yıkıcı bir savaşa dönüştü.

---

⁶ Julia Limitone, "Military action possible in Venezuela, Pompeo says", *FOXBusiness*, 1 Mayıs 2019, <https://www.foxbusiness.com/politics/military-action-possible-in-venezuela-pompeo-says>

Venezuela'nın ABD'ye karşı kullandığı araçlar, yumuşak dengeleme stratejisi içinde ele alındığında, ortaya çıkan bu tabloyu açıklamak oldukça zordur. Yumuşak dengelemenin önemli bir sınırlılığı, ABD'nin vereceği karşılık açısından ortaya çıkmaktadır. Pape (2005, s. 15), tek kutuplu sistemde liderlerin iç dengeleme (*internal balancing*) yoluyla ekonomik ve askerî açıdan güçlenmelerinin uygulanabilir bir seçenek olmadığını savunur. Bu durum ABD'nin sert tepkisine yol açacaktır ve bu tarz bir dengeleme ABD hegemonyasına dayalı tek kutuplu sistemde yumuşak bir dengeleme sayılamayacak, sert dengeleme araçlarını gündeme getirecektir. ABD Devlet Başkanı Donald Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'ın, 4 Mart 2019'da Venezuela'ya müdahale konusunda sarf ettiği "Bu yönetimde, Monroe Doktrini ifadesini kullanmaktan korkmuyoruz"⁷ sözleri, ABD'nin sert dengeleme araçlarını gündeminde tuttuğunun en açık göstergesidir. Yumuşak dengeleme araçları, ister sert dengeleme araçlarına alternatif olarak ele alınsın isterse de sert dengelemenin bir öncüsü olarak değerlendirilsin, iki bakış açısından da ABD'nin Venezuela'ya verdiği "sert karşılığın" Monroe Doktrini'ne uzanan tarihsel kökenlerinin anlaşılması mümkün görünmemektedir.

Diğer yandan, Bolivarıcı Devrim süreci, karşı-hegemonik bir mücadele olarak ele alındığında, ABD'nin Chávez'in iktidara geldiği tarihten itibaren, darbe girişiminde bulunmak gibi rejimi değiştirmeye yönelik çok "sert" stratejik hamlelerde bulunması ve Venezuela'da devrim radikalleştikçe, ABD ile ilişkilerin daha çok gerilmesi kaçınılmaz görünmektedir. ABD, sadece Venezuela'da değil, Chávez'in oluşturduğu alternatif modeli örnek alarak radikal bir dönüşüm sürecinden geçen Bolivya gibi ülkelerde de USAID bünyesinde kurulan Geçiş İnisiyatifleri Ofisleri (OTI) aracılığıyla muhalif gruplara "demokrasi teşviki" adı altında fon aktarmaktadır (Golinger, 2006, s. 88). Bu fonlar, Venezuela'da Bolivarıcı hükümetleri devirmeye yönelik girişimlerde olduğu gibi, Bolivya'da Ekim 2019'da Evo Morales'i deviren darbe koşullarının oluşmasında da önemli rol oynamıştır (Burron, 2012, s. 122-123). Bu bağlamda ABD'nin Venezuela'ya ve genel olarak Latin Amerika'ya yönelik politikaları, yumuşak dengeleme stratejisine verdiği olağan bir tepki değil, bölgedeki hegemonyasının tarihsel kökenlerini hedef alan karşı-hegemonik tehditleri ortadan kaldırmaya yönelik köklü bir strateji temelinde anlaşılmalıdır.

⁷ John Bolton: "In this administration, we're not afraid to use the phrase Monroe Doctrine", *Washington Post*, 4 Mart 2019, https://www.washingtonpost.com/world/2019/03/04/what-is-monroe-doctrine-john-boltons-justification-trumps-push-against-maduro/?utm_term=.dc2b7ab2837f

Yumuşak dengelemenin bir diğer önemli sınırlılığı, Brooks ve Wohlforth'un vurguladığı gibi (2005, s. 108), dengeleme argümanının ampirik temelini zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Devletlerin eylemleri, onları ABD ile karşı karşıya getirecek sonuçlar doğurabilir ancak yumuşak dengeleme stratejisi, bu eylemlerin nedenlerinin anlaşılmasını sağlayacak argümanlar içermemektedir (Brooks ve Wohlforth, 2005, s. 75). ABD açısından sorun çıkarıcı, zorlaştırıcı, kriz yaratan dış politika araçlarının tümünü, yerel ve bölgesel dinamiklerden bağımsız olarak başlı başına ABD'yi dengelemeye yönelik stratejiler olarak ele almak, yumuşak dengelemeyi verili ve sabit bir politika haline getirmektedir. Oysa Soğuk Savaş sonrasında ABD hegemonyasının gelişimi, çok boyutlu, dinamik ve değişken bir sorundur; bu sorunun statik karakterli ve tek boyutlu bir kavramsal çerçeveye anlaşılması mümkün değildir. Tek kutuplu dünya düzeninde ABD dış politikası açısından sınırlayıcı her tutum ve davranışı, ABD'nin gücünü dengeleyecek ve çok kutupluluğa hizmet edecek bir strateji olarak ele almak, her seferinde bulunan ilk tespit, ilk çıkarım olmamalıdır (Brooks ve Wohlforth, 2005, s. 107). Yumuşak dengelemeyi, ABD merkezli uluslararası sisteme doğrudan bir itiraz olarak ele almak bu açıdan yanıltıcı olabilir. Belirli bir konjonktürde çıkarları açısından ABD ile karşı karşıya gelen devletler, farklı bağlamlarda ABD'nin uzun dönemli çıkarlarına hizmet edebilir ve "dengeledikleri" gücün artmasına yol açabilirler. Dolayısıyla, tarihsel ve toplumsal koşullardan bağımsız olarak "ABD'yi dengeleme" hedefi, başlı başına bir dış politika stratejisi olarak anlamlı değildir. Lieber ve Alexander'ın da vurguladığı gibi (2005, s. 131), yumuşak dengeleme olarak ele alınan stratejilerin çoğu, tarihte birçok örneği bulunan, ülkeler arasında, hatta kimi zaman müttefikler arasında yaşanan tipik diplomatik anlaşmazlıklardan ayırt edilemeyecek niteliktedir. Lieber ve Alexander'a göre (2005, s. 139), yumuşak dengeleme ile diplomatik pazarlık arasındaki bu benzerlikten dolayı, 11 Eylül saldırılarının ardından zorlayıcı diplomasi (*coercive diplomacy*) stratejisi uygulayan büyük güçlerin ABD'yi dengelemeye çalıştığı yönünde yanlış bir izlenim oluşmuştur.

Venezuela örneğinde yumuşak dengelemenin bu sınırlılığı, yine Guaidó krizinde açıkça görülebilir. ABD'nin Guaidó'yu tanımamasının hemen ardından Arjantin, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Guatemala, Honduras, Meksika, Panama, Peru ve Paraguay'dan oluşan Lima Grubu'nun yanı sıra AB ülkelerinin çoğu Guaidó'yu tanımakta gecikmemiştir. Bu da,

ABD'nin herhangi bir ülkeye "demokrasi getirmesi"nin ve müdahalede bulunmasının büyük ölçüde meşru görüldüğünün ve Venezuela krizinin ABD hegemonyasını pekiştirdiğinin en açık göstergesidir. Guaidó'yu tanıyan ülkeler arasında yer alan Fransa ve Almanya'nın ABD'nin Irak işgalinde ortaya koyduğu muhalefeti, yumuşak dengeleme örneği olarak ele alan yaklaşım (Pape, 2005, ss. 9-10; Paul, 2005, ss. 64-65), bu iki ülkenin Venezuela krizinde neden dengeleme stratejisinden vazgeçtiğini açıklayamaz. Burada söz konusu olan, ABD'yi dengeleme hedefinden ziyade belirli siyasi pazarlıklar ve ekonomik çıkarlardır. Diğer yandan yumuşak dengeleme, ABD'nin Venezuela'ya müdahalesine rıza göstermeyen Rusya ve Çin'in konumunu da açıklamaya yetmemektedir. Venezuela krizinde Maduro'yu destekleyen Rusya ve Çin'in bizatihi ABD'yi dengelemek gibi bir motivasyondan ziyade krizi fırsata çevirerek Venezuela'nın petrol kaynaklarından imtiyazlı bir şekilde faydalanma amacına dayandıkları dikkate alınmalıdır. Diğer yandan, Venezuela'nın yaşadığı kriz, bir karşı-hegemonya krizi olarak ele alındığında, Maduro'nun yanında güçlü bir karşı-hegemonik pozisyon alabilen sadece iki ALBA üyesi ülke olduğu görülmektedir: Küba ve Nikaragua. (Morales devrilene kadar Bolivya da Maduro'yu desteklemiştir.) Bu iki ülkenin konumu, pazarlık/çıkar ve dengeleme ikilemi arasında kalmaksızın ALBA ile hayata geçirilen karşı-hegemonya mücadelesi bağlamında anlaşılabilir.

Sonuç Yerine: Latin Amerika'da Karşı-Hegemonya ve Yumuşak Dengeleme Olasılıkları

Chávez'in geliştirdiği Bolivarcılık ideolojisi ve bu ideoloji temelinde şekillenen ALBA gibi kurumsal mekanizmalar, karşı-hegemonik araçlar olarak ele alındığında, iç-dış politika ayrımının dışında ve ötesinde, toplumsal bir dönüşüm sürecinin yerel, bölgesel ve küresel düzeydeki etkileşimleri bütünlüklü olarak anlaşılabilir. Zira daha önce de belirtildiği gibi Gramscici anlamda karşı-hegemonik bir mücadelenin başarılı olabilmesi için mutlaka yeni bir tarihsel blok oluşumu sürecinde şekillenmesi gerekir. Yeni bir tarihsel blok ise hegemonyasını kurmaya çalışan toplumsal sınıfın yapı ve üstyapıları oluşturan maddi, ideolojik ve kurumsal temelleri inşa etmesine dayanır. Gramsci'nin kavramlarını küresel siyasete aktararak dünya düzeyindeki hegemonik ve karşı-hegemonik oluşumları analiz eden Cox'a göre (1993, s. 65), karşı-hegemonya olasılığı, devlet yapılarının gelişmesinde yatar

ve bu yüzden dünya düzeninde olası bir değişim, öncelikle ulusal sınırlar içinde yeni bir tarihsel blok kurmak için verilen mücadeleyle başlar. Dolayısıyla Venezuela örneğinde olduğu gibi, bir ülkenin dış politikasında kullandığı karşı-hegemonik araçlar, bize o ülkenin devlet yapısındaki dönüşüm üzerine düşünebilmemiz için fırsat tanır. Ancak Bolivarcılık ve ALBA örnekleriyle somutlaşan ideolojik ve kurumsal temeller, Venezuela'nın ABD'yi dengelemek için kullandığı dış politika araçları olarak kavramsallaştırıldığında bu imkân kaybolmaktadır.

Yumuşak dengeleme, sadece Venezuela'nın değil genel olarak Latin Amerika ülkelerinin ABD'ye yönelik dış politikalarını açıklamakta da başvurulan bir kavramdır (Legler, 2011; Russell ve Tokatlian, 2013; Friedman ve Long, 2015). Soğuk Savaş sonrasındaki tek kutuplu küresel sistemde kullanılan yumuşak dengeleme kavramının ampirik temelini genişletmeye çalışan Friedman ve Long (2015, s. 121), ABD ve Latin Amerika ülkeleri arasındaki güç asimetrisinin Batı Yarımkürede tek kutuplu bir sistem oluşturduğunu, dolayısıyla yumuşak dengelemenin ABD-Latin Amerika ilişkilerine de uygulanabileceği öne sürmüşlerdir. Latin Amerika ülkelerinin ABD'nin tek taraflı eylemlerine karşı koyma çabalarını çeşitli kurumsal mekanizmalarla ortaya koyduklarına dikkat çeken Legler'e göre (2011, s. 26) ise yumuşak dengeleme stratejisinin en belirgin olduğu kurum, ABD'nin baskın gücünün dengelenmeye çalışıldığı OAS'tır. Bununla birlikte, Russell ve Tokatlian (2013, s. 165), Latin Amerika'da yumuşak dengeleme stratejisinin uygulandığı süreçleri, belirli tarihsel dönemler içinde ele almış ve stratejinin ilk olarak 19. yüzyıl sonlarından 1930'a kadar olan dönemde çeşitli diplomatik gelişimler ve siyasi doktrinler aracılığıyla uygulandığını öne sürmüşlerdir. Benzer şekilde, Friedman ve Long (2015), 19. yüzyıl sonlarından İkinci Dünya Savaşı'na kadar, bölgenin önde gelen ülkelerinden Arjantin ve Meksika'nın ABD müdahaleciliğine karşı verdikleri askerî olmayan tepkileri yumuşak dengeleme örnekleri olarak ele almışlardır. Kavramın henüz ortaya atılmadığı bir dönemin uygulama alanına dâhil edilmesi, yumuşak dengeleme tartışmalarına tarihsel bir derinlik kazandırma çabasının ürünüdür (Friedman ve Long, 2015, s. 122). Ancak, kavramın ampirik olarak genişletilmesinin, Latin Amerika'da ABD müdahaleciliğine karşı gelişen süreçlerin anlaşılmasında ne kadar işlevsel olduğu tartışmalıdır.

“Dengeleme” mantığı üzerine gelişen realist tartışmalar, iç-dış politika ayırımını yeniden üretmekte ve devleti tarihsel ve toplumsal bağlamından kopararak verili ve sabit bir değişken olarak ele almakta, bu yüzden de radikal toplumsal ve siyasal dönüşüm süreçlerinin dış politikadaki karşılığını incelemekte yetersiz kalmaktadır. 19. yüzyılın ilk yarısında bağımsızlıklarını kazanmalarının hemen ardından, 1823’te ilan edilen Monroe Doktrini ile ABD’nin etki alanına giren ve ulus-devlet oluşum süreçlerini, “caudillo çağı” olarak nitelenen büyük bir iktidar boşluğunda ABD etkisi altında yaşayan Latin Amerika ülkeleri açısından, ABD müdahaleciliğine karşı politikalar üretebilmek, (yumuşak ya da sert) dengeleme mantığıyla anlaşılabilir. Burada söz konusu olan, toplumsal üretim süreçlerinin her aşamasında belirleyici olan ve hayatın her alanını dönüştürebilen hegemonya oluşumu sürecine topyekûn karşı koyma çabasıdır. Venezuela’yı karşı-hegemonik bir mücadeleye içerisine sokan tarihsel ve toplumsal koşullar incelenmeden, dış politikadaki radikal değişim “ABD karşıtlığı”ndan ibaretmiş gibi görünecek, bu “karşıtlığın” temelleri üzerinde de durulmayacaktır. Dolayısıyla, Venezuela örneği başta olmak üzere, Latin Amerika ülkelerinin dış politikalarının analizlerinde yumuşak dengelemenin kavramsal olanak(sızlık)ları gözden geçirilmeli ve Latin Amerika’nın yumuşak dengeleme kavramı üzerine çalışmak için ne kadar elverişli bir alan sunduğu yeniden düşünülmelidir.

EXTENDED ABSTRACT

**Rethinking on the Limitations of Soft Balancing
Concept: The Case of Venezuelan Foreign Policy**

*

Esra Akgemci
Selçuk University

A significant body of international relations literature asserts that soft balancing strategies have frequently been employed by states seeking to constrain U.S. power in the post-Cold War era. As the rise of new power centres brought into question of the hegemonic superiority of the U.S. in the global system, an important literature has emerged to discuss the external policies of “rising powers” on the axis of soft balancing. Pape (2005, p. 10) calls soft-balancing measures as “actions that do not directly challenge U.S. military preponderance but that use of non-military tools such as international institutions, economic statecraft, and strict interpretations of neutrality to delay, frustrate, and undermine aggressive unilateral U.S. military policies.” The concept has been applied to the foreign policies of the so-called “rising powers” such as Russia and China in an effort to create a multipolar world (Paul, 2005), to the institutionalisms in the South-South cooperation process such as the IBSA (The India-Brazil-South Africa Dialogue Forum) and the ASEAN (The Association of Southeast Asian Nations) (Flemes, 2009; He, 2008), and to the coalition led by Germany, France and Russia as a strong opponent of U.S. during the Iraq invasion (Pape, 2005; Paul, 2005).

There is also a growing literature that evaluates Latin American-U.S. relations in terms of soft balancing. The cases of Latin American responses to U.S. interventionism that are considered as soft-balancing, have principally an institutional basis. According to Legler (2011), the OAS has long been a forum where the member states of Latin America and the Caribbean have carried out soft balancing efforts to retain and contain U.S. dominance. On the other hand, Russell and Tokatlian (2013, p. 165) and Friedman and Long (2015, p. 122) argue that Latin American reactions to the growth in U.S. power and unilateral initiatives in the pre-World War II period, can also be considered as a successful soft balancing strategy with intending to constrain the unilateral use of U.S. power in the Americas.

Venezuelan foreign policy in the Bolivarian Revolution process is one of the most important cases that offers an empirical test of the soft balancing argument in the context of inter-American affairs. Venezuela under Chávez has been considered as “a clear practitioner of soft balancing against the U.S.” by several scholars (Allen, 2007; Dodson and Dorraj, 2008; Corrales, 2009; Williams, 2011; Toro, 2011; Serbin and Serbin Port, 2014; Mijares, 2017). The purpose of this article is to provide rethinking of the limitations of soft balancing concept by carrying out a critical analysis on the literature on Venezuela and soft balancing.

The article begins with an analysis on the radical change in Venezuelan foreign policy through the Bolivarian revolution process in Venezuela by focusing the role of the ALBA (Bolivarian Alliance for the Peoples of Our America). ALBA was conceived by Venezuelan President Hugo Chávez as an alternative to U.S. led trade bloc FTAA (Free Trade Area of the Americas), and officially created in 2004 by Venezuela and Cuba with the aim of “alleviating poverty and promoting socioeconomic reform through trade agreements that meet each country’s needs, rather than through the neoliberal economic policies”. The article theorizes ALBA as a counter-hegemonic regionalism project in which the construction of Bolivarian Revolution process occurs simultaneously at the national and regional levels.

The second section discusses the soft balancing strategy in the context of Venezuela's foreign policy under Chávez. Building alliances with Cuba, Russia and Iran and making counterproposals such as ALBA have particularly been considered as the main indicators for Chávez’s engagement to soft-balancing strategy (Corrales, 2009, p. 98). According to the main body of the literature, Venezuelan grand strategy under Chávez was established on the basis of balancing the U.S. power in the Americas. However, this theorization does not provide an understanding for Chávez’s challenge to the U.S. hegemony or the radical change in the foreign policy of Venezuela, which was one of the closest allies of the U.S. during the Cold War period. The main argument of this article is that the concept of soft balancing cannot explain how the social transformation process under the Bolivarian Revolution affects foreign policy and radically transforms relations with the U.S.

Lastly, the third section analyzes the political crisis that developed after Trump’s recognition of Juan Guaidó as the legitimate president of Venezuela, as an important example of rethinking the limitations of the concept of soft

balancing. In the case of Venezuelan crisis, it can be observed that the soft balancing strategy which is limited to the non-military tools, cannot explain how a U.S. military intervention in Venezuela became one of the possibilities as the U.S. Secretary of State Mike Pompeo had stated. The soft power measures have been so intertwined with the hard power measures that it is impossible to separate them in the Venezuelan case, which makes us question how useful is to apply the soft balancing concept. Another limitation of the concept in this sense, occurs in explaining the behaviors of Russia and China in supporting Maduro government, which cannot be understood with the balancing strategy against the U.S. but the economic interests lying on the possibility of getting some privilege on Venezuelan oil. On the other hand, soft balancing logic cannot explain why German and France supported Trump administration in the Venezuelan crisis. Along with Russia, German and France were the main actors, who had built a strong opposition front against the U.S. during the Iraq invasion and have been considered as successful strategists of soft balancing. This case demonstrates that soft balancing as a static and rigid strategy is not helpful in analyzing dynamic and complicated foreign policy behaviors.

As a conclusion, the article claims that the concept of counter-hegemony provides a better understanding for Latin American reactions to the hegemonic superiority of the U.S. rather than the concept of soft balancing which is lacking of a historical and social context.

Kaynakça / References

- Akgemci, E. (2011). *Chávez döneminde Venezuela'nın ABD'ye yönelik dış politikası*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akgemci, E. (2019). Venezuela'da Karşı-Hegemonya: Yenilmeye Mahkum bir Mücadele mi?. *Birikim*, 7 Şubat tarihinde <https://www.birikimdergisi.com/guncel/9341/venezuelada-karsi-hegemonya-yenilmeye-mah-kum-bir-mucadele-mi> adresinden erişilmiştir.
- Allen, S. R. (2007). *Soft means and hard ends: Assessing Hugo Chavez's efforts to counter United States' preponderance*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Naval Postgraduate School, Monterey.

- Bancerz, M. (2010). *Counter-hegemony and ALBA: The answer to the FTAA*. York University Baptista Prizewinning Essay. www.yorku.ca/erlac/Bancerz.pdf adresinden erişilmiştir.
- Bieler, A. ve Morton, A. D. (2004). A critical theory route to hegemony, World order and historical change: Neo-Gramscian perspectives in international relations. *Capital & Class*, 82, 85-113.
- Brooks, G. S., ve Wohlforth, W. C. (2005). Hard times for soft balancing. *International security*, 30(1), 72-108.
- Burron, N. (2012). Unpacking US democracy promotion in Bolivia: From soft tactics to regime change. *Latin American Perspectives*. 39(1), 115-132.
- Corrales, J. (2009). Using social power to balance soft power: Venezuela's foreign policy. *The Washington Quarterly* , 32(4), 97-114.
- Cox, R. (1995). Gramsci, hegemony and international relations: An essay in method. S. Gill (Der.). *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* içinde (s. 49-66). Toronto: Cambridge University Press.
- Dodson, M. ve Dorraj, M. (2008). Populism and Foreign Policy in Venezuela and Iran. *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, 9(1), 71-87.
- Ellner, S. (2000). Polarized politics Chávez's Venezuela. *NACLA Report on the Americas*, 33(6), 29-42.
- Ellner, S. ve Salas, M. T. (Der.). (2006). *Venezuela: Hugo Chávez and the Decline of an "exceptional Democracy"*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Flemes, D. (2009). India-Brazil-South Africa (IBSA) in the new global order: interests, strategies and values of the emerging coalition. *International Studies*, 46(4), 401-421.
- Friedman, M. P. ve Long, T. (2015). Soft balancing in the Americas: Latin American opposition to U.S. intervention, 1898-1936. *International Security*. 40(1), 120-156.
- Garmendia, D., Navarro, M., Ducrot, V. E., Eliades, A., Alfonso, A., ve Barreiros, R. (2009). Comunicación y contra-hegemonía. El caso TeleSUR. *Director*, 11, 11.
- Gill, S. (2008). *Power and Resistance in the New World Order*. New York: Palgrave Macmillan.
- Golinger, E. (2006). *The Chavez code: Cracking US Intervention in Venezuela*. Northampton: Olive Branch Press.
- Hart-Landsberg, M. (2009). Learning from ALBA and the Bank of the South: Challenges and Possibilities. *Monthly Review*, 61(4), 1-19.

- He, K. (2008). Institutional balancing and international relations theory: Economic interdependence and balance of power strategies in Southeast Asia. *European Journal of International Relations*, 14(3), 489-518.
- He, K., ve Feng, H. (2008). If not soft balancing, then what? Reconsidering soft balancing and US policy toward China. *Security Studies*, 17(2), 363-395.
- Keefer, M. (2005). *Hugo Chávez Frias and the sense of history*. http://venezuelanalysis.com/analysis/1103?quicktabs_2=0
- Kirk, J. M. (2011). Cuban medical cooperation within ALBA: The case of Venezuela. *International Journal of Cuban Studies*, 221-234.
- Laclau, E. (2006). La deriva populista y la centroizquierda latinoamericana. *Nueva Sociedad*, 89, 56-61.
- Lanteigne, M. (2012). Water dragon? China, power shifts and soft balancing in the South Pacific. *Political Science*, 64(1), 21-38.
- Legler, T. (2011). De la afirmación de la autonomía a la gobernanza autónoma: el reto de América Latina y el Caribe. Rojas Aravena, F. (Der.). *América Latina y el Caribe: multilateralismo vs. soberanía. La construcción de la comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños* içinde (s.23-47), Buenos Aires: Teseo-FLACSO,
- Lieber, K. A., ve Alexander, G. (2005). Waiting for balancing: Why the world is not pushing back. *International Security*, 30(1), 109-139.
- Macdonald, L. ve Ruckert, A. (2009). Post-neoliberalism in the Americas: An introduction. Macdonald, L. ve Ruckert, A. (Der.), *Post-neoliberalism in the Americas* içinde (s. 1-18). Londra: Palgrave Macmillan.
- Manwaring, M. G. (2005). *Venezuela's Hugo Chávez, Bolivarian socialism, and asymmetric warfare*. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB628.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Manwaring, M. G. (2007). *Latin America's new security reality: Irregular asymmetric conflict and Hugo Chávez*. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub808.pdf> adresinden erişilmiştir.
- McCarthy-Jones, A., ve Turner, M. (2011). Explaining radical policy change: the case of Venezuelan foreign policy. *Policy Studies*, 32(5), 549-567.
- Metz, S. ve Douglas J. (2001). *Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, background, and strategic concepts*, Carlisle Barracks. PA:Strategic Studies Institute.
- Mijares, V. M. (2017). Soft balancing the titans: Venezuelan foreign-policy strategy toward the United States, China, and Russia. *Latin American Policy*, 8(2), 201-231.

- Muntaner, C., Salazar, R. M. G., Benach, J., ve Armada, F. (2006). Venezuela's Barrio Adentro: an alternative to neoliberalism in health care. *International Journal of Health Services*, 36(4), 803-811.
- Nye, J. S. (1990) Soft Power. *Foreign policy*, 80, 153-171.
- Oswald, F. (2006). Soft balancing between friends: transforming transatlantic relations. *Debatte: journal of contemporary central and Eastern Europe*, 14(2), 145-160.
- Pape, R. A. (2005). Soft balancing against the United States. *International Security*, 30(1), 7-45.
- Paul, T. V. (2005). Soft balancing in the age of US primacy. *International security*, 30(1), 46-71.
- Paul, T. V. (2018). *Restraining great powers: Soft balancing from empires to the global era*. Yale University Press.
- Romero, C. A., ve Mijares, V. M. (2016). From Chávez to Maduro: Continuity and change in Venezuelan foreign policy. *Contexto internacional*, 38(1), 165-201.
- Russell, R., ve Tokatlian, J. G. (2013). América Latina y su gran estrategia: entre la aquiescencia y la autonomía. *Revista Cidob d'afers internacionals*, 157-180.
- Salas, M. T. (2009). *The Enduring Legacy: Oil, Culture, and Society in Venezuela*. Duke University Press.
- Sanahuja, J. A. (2009). Del "regionalismo abierto" al "regionalismo post-liberal". Crisis y cambio en la integración regional en América Latina", *Anuario de la Integración Regional de América Latina y el Gran Caribe*, 12-54.
- Schoen, D. E. ve Michael R. (2009). *Hugo Chávez and the War Against the America: The Threat Closer to Home*, New York: Free Press.
- Serbin, A., ve Serbin Pont, A. (2014). Quince años de política exterior Boliviana: ¿entre el softbalancing y la militarización?. *Pensamiento Propio*, 19, 287-326.
- Strønen, I. Å. (2015). Servants of the nation, defenders of la patria: The Bolivarian Militia in Venezuela. *CMI Working Paper*.
- Toro, A. (2011). El ALBA como instrumento de 'soft balancing'. *Pensamiento propio*, 33, 159-183.
- Ünalldır Kocamaz, S. (2019). The Rise of New Powers in World Politics: Russia, China and the Shanghai Cooperation Organization. *International Relations/Uluslararası İlişkiler*, 16(61), 127-141.
- Wiarda, H. (1995). After Miami: The Summit, the Peso Crisis, and the Future of US-Latin American relations. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 37(1), 43-68.

- Williams, M. E. (2011). The new balancing act: International relations theory and Venezuela's 'soft balancing' foreign policy. Eastwood, J. ve Ponniah, T. (Der.), *The Revolution in Venezuela: Social and Political Change Under Chávez* içinde (s. 259-280). Massachusetts: Harvard University Press.
- Wilpert, G. (2006). Venezuela and Guatemala compromise on UN Security Council Seat. *NY Latino Journal*, <http://nylatinojournal.com/home/eagles-in-fall-lions-in-spring/news/venezuela-and-guatemala-compromise-on-un-security-council-seat> adresinden erişilmiştir.
- Wilpert, G. (2007). *Changing Venezuela by taking power: The history and policies of the Chávez government*. Verso Books.
- Wilpert, G. (2012). An electoral road to twenty-first-century socialism?. Webber, J. R. ve Carr, B. (Der.), *The New Latin American Left: Cracks in the Empire* içinde (s. 191-212.). Rowman & Littlefield Publishers.
- Yapıcı, U. (2015). Yumuşak güç ölçülebilir mi?. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 12(47), 5-25.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Akgemci, E. (2020). Yumuşak dengeleme kavramının sınırlılıkları üzerine yeniden düşünmek: Venezuela dış politikası örneği. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 2230-2262. DOI: 10.26466/opus.786851